

Plenum

Torsdag 9.11.2023 kl. 16.02—18.17

7. Lagmotion med förslag till lag om ungdomsombudsmannen

Lagmotion LM 13/2023 rd Hanna Holopainen gröna m.fl.

Remissdebatt

Förste vice talman Paula Risikko: Ärende 7 på dagordningen presenteras för remissdebatt. Talmanskonferensen föreslår att ärendet remitteras till social- och hälsovårdsutskottet. — Ledamot Holopainen presenterar.

Debatt

18.00 **Hanna Holopainen vihr** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Jokaisella on oikeus voida hyvin. Elämästä innostuneet, uusia kokemuksia janoavat, tulevaisuuteen uskovat nuoret ovat yhteiskunnan kantava voima. Kaikilla nuorilla pitää olla oikeus hyvään elämään.

Yhä useampi suomalainen nuori voi kuitenkin huonosti ja kokee pettyneensä elämään. ”Suomeen on kasvanut muita katkerampi ikäluokka”, uutisoitiin tämän viikon maanantaina. Alle 30-vuotiaat kokevat muita enemmän epävarmuutta ja huolta siitä, että elämä ei kannu. Huolena ovat taloudelliset epävarmuudet, opintotuen riittävyys ja velkaantuminen ja toisaalta työnsaanti. Kyse ei ole vain nuorten kriisistä. Jos nuorten ikäluokka voi huonosti, on se koko yhteiskunnan kriisi.

Arvoisa puhemies! Nuorten oikeuksia valvomaan tarvitaan nuoriasiavaltuutettu. Siksi olen tehnyt lakialoitteen nuoriasiavaltuutetun viran perustamiseksi. Suomessa on lapsiasiavaltuutettu ja vanhusasiavaltuutettu mutta ei nuoriasiavaltuutettua. Nuoriasiavaltuutetun tehtävänä olisi valvoa 18—29-vuotiaiden nuorten aikuisten oikeuksien toteutumista. Nuoret itse ovat peräänkuuluttaneet tarvetta omalle valtuutetulle. Nuorisolain mukaan nuoria ovat kaikki alle 29-vuotiaat. Nuoret aikuiset putoavat monesti palveluiden ulkopuolelle, sillä lasten palvelut loppuvat 18 vuoden iässä, ja aikuisten palvelut eivät välttämättä saavuta nuoria aikuisia, tai ne eivät vastaa heidän tarpeisiinsa. Palvelupolusta on tehtävä sujuva, jotta kaikki saavat tarvitsemaansa apua ja tukea ajoissa. Jopa joka kymmenes nuori on vaarassa syrjäytyä.

Suomessa on lähes miljoona 15—29-vuotiasta nuorta. Lasten ja nuorten kokema yksinäisyys ja ahdistuneisuus ovat lisääntyneet merkittävästi viime vuosina. Nuorten syrjäytyminen on yleensä seurausta siitä, että ongelmat kasautuvat ja pitkittyvät ja apua ei saa tarpeeksi ajoissa. Ulkopuolelle jäämiseen liittyy monenlaisia tekijöitä ja mekanismeja, mutta yhteistä on, että ulkopuolelle jääneet nuoret aikuiset eivät ole syystä tai toisesta saaneet aikuisuudelta vaadittavia taitoja.

Pandemia-aika on entisestään polarisoinut nuorten tilannetta: ne, joilla meni jo ennen korona-aikaa huonosti, voivat nyt entistä huonommin. Nuorten usko tulevaisuuteen hor-

Punkt i protokollet PR 54/2023 rd

juu, mikä on huolestuttavaa koko yhteiskunnan kannalta. Tulevaisuusbarometrin mukaan vain 34 prosenttia nuorista odottaa innolla tulevaisuuttaan ja näkee siellä paljon mahdollisuuksia. Luku on hälyttävä. Mistä epävarmuus ja huonovointisuus sitten kumpuavat? Nuoret aikuiset kokevat, että yhteiskuntaa rakennetaan vanhempien sukupolvien ehdoilla. Nuorilla on halu vaikuttaa itselleen tärkeisiin asioihin, mutta vaikutusmahdollisuudet koetaan heikoiksi. Alle 30-vuotiaat ovat kokeneet lyhyen ajan sisällä monta poikkeustilaa: korona, Ukrainan sota ja nyt Gazan humanitaarinen katastrofi huolestuttavat heitä. Elinkustannusten nousu ja toisaalta hallituksen leikkaukset nuoriin eivät paranna tilannetta. Hallitus vaikeuttaa opiskelijoiden ja muiden nuorten tilannetta leikkaamalla asumistuesta ja jäädyttämällä etuuksien indeksitarkistukset. Elinkustannusten nousu vaikuttaa erityisesti pienituloisiin eli moniin nuoriin ja opiskelijoihin. Velkaantuminen ja toimeentulo huolettavat monia. Taloudellinen epävarmuus on merkittävä tekijä mielenterveysongelmien lisääntymisessä. Paljon puhutaan terapiatakuusta. Se on hyvä, mutta terapiastakaan ei ole hyötyä, jos joutuu huolehtimaan siitä, miten rahat riittävät ruokaan ja vuokraan.

Tällä hetkellä Suomessa ei ole yksiselitteistä ja riippumatonta tahoa, jonka tehtäviin kuuluisi varmistaa nuorten aikuisten aseman ja oikeuksien toteutuminen, vaan työ on pirstaloitunut useille eri tahoille. Jotta toimet nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja hyvinvoinnin edistämiseksi olisivat pitkäjänteisiä ja vaikuttavia, Suomeen tulisi perustaa nuoriasiavaltuutetun virka. Nuoriasiavaltuutetun tehtävä ei täysin poistaisi haasteita, jotka liittyvät usean eri toimijan rooleihin, mutta se helpottaisi yhteistyötä ja edistäisi nuorten aikuisten oikeuksia. Nuoriasiavaltuutetun tehtävässä koetaan tärkeäksi yhteydenpito suoraan nuoriin aikuisiin koulujen, järjestöjen ja muiden toimijoiden kautta ja nuorten ajatusten välittäminen yhteiskunnalliseen keskusteluun ja viranomaisille. Nuorten elämässä on oltava tilaa ja tukea erilaisille elämänpoluille, etsimiselle ja suunnan muuttamiselle.

SDP, vihreät ja vasemmistoliitto ovat jättäneet myös välikysymyksen nuorten tulevaisuudesta. Tässä tilanteessa olisi tärkeää, että käytettäisiin kaikki tarmo ja taito nuorten luotamuksen vahvistumiseen.

Arvoisa puhemies! Haluan kiittää kaikkia aloitteeni allekirjoittajia. On ollut ilo nähdä, että niin moni kokee nuorten asian tärkeäksi ja kokee huolta nuorten pärjäämisestä. Nuorisoasiavaltuutetun viran perustaminen sisältyy myös vihreiden omaan vaihtoehtobudjettiin. Vihreiden vaihtoehtobudjetissa olemme budjetoineet nuoriasiavaltuutetulle 500 000 euroa per vuosi. Vertailun vuoksi: lapsiasiavaltuutetulle on ensi vuoden budjetissa 765 000 euroa ja vanhusasiavaltuutetulle 505 000 euroa. Summat eivät siis ole mahdollottoman suuria. Ennalta ehkäisevät vaikutukset nuorten hyvinvointiin taas voivat olla hyvinkin suuria, jos nuoret on huomioitu paremmin päätöksenteossa ja lainsäädännössä. Jokaiselle nuorelle on turvattava tulevaisuuden mahdollisuuksia lain tällä puolen.

Toivon, että eduskuntakäsittelyssä valiokunnassa suhtaudutaan myönteisesti tähän tekemääni lakialoitteeseen. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Seppänen.

18.06 Sara Seppänen ps: Arvoisa rouva puhemies! Lakialoitteessa ehdotetaan nuorisoasiavaltuutetun viran perustamista. Suomessa on lapsiasiavaltuutettu ja vanhusasiavaltuutettu, mutta ei nuoriasiavaltuutettua. Lakialoitteessa todetaan, että joka kymmenes nuori on vaarassa syrjäytyä.

Punkt i protokollet PR 54/2023 rd

Tämä aloite on hyvä ja aivan kannatettava, ja ilmiönä nuorten syrjäytyminen on todellakin monimutkainen ja monista vaikuttavista tekijöistä koostuva ongelma. Nuoret ovat maamme tulevaisuuden rakentajia ja vastuunkantajia. On tärkeää, että otamme yhdessä vakavasti alati kasvavat mielenterveyden ja pahoinvoinnin haasteet nuorten osalta.

Nyt on kuitenkin korkea aika esittää myös kysymys, joka liittyy juurisyyhin: mistä tämä valtava yhteiskunnallinen pahoinvointi johtuu? Tutkimuksissa on todettu, että ulkopuolelle jäämiseen liittyy monenlaisia tekijöitä ja mekanismeja, mutta yhteistä on, että ulkopuolelle jääneet nuoret aikuiset eivät ole syystä tai toisesta saaneet aikuisuudelta vaadittavia taitoja. Meidän yhteiskuntamme tarvitsee herätyksen. Ei ole tarkoitus palata menneisyyteen, mutta tarvitsemme arvojen palautuksen. Perheiden kasvatusvastuuta tulee painottaa ja nostaa se arvoonsa. Ongelmien sysääminen tai kasvatusvastuun siirtäminen yhteiskunnalle ja esimerkiksi opettajille on väärä tie. Perheet ovat toki erilaisia, ja kaikilla vanhemmilla ei ole edellytyksiä kasvattaa lapsiaan tai mahdollisuuksia tukea aikuisuuden kynnyksellä olevia nuoria. Tällöin tarvitaan myös yhteiskunnan tukea.

Meillä on Suomessa hyviä palveluita lapsille ja nuorille, mutta koordinointi näiden välillä puuttuu, ja hyvinvointialueet ovatkin suuren urakan edessä. Myös tarkastusvaliokunta on lausunnossaan kiinnittänyt huomiota tähän hajanaisuuteen. Yhteiskunta, jossa odotetaan yhteiskunnan hoitavan asiat puolestasi, sellainen, jossa on niin hyvä olla ja asiat niin hyvin, että suorastaan voidaan pahoin — sellainen kuva tällä hetkellä Suomesta muodostuu. Meillä on erittäin hyvä sosiaaliturvajärjestelmä, ilmainen peruskoulu, toinen aste ja korkeakouluopinnot. Ainut, mitä tarvitsee tehdä, on opiskella.

Vielä muutama vuosikymmen sitten emme tunteneet tätä masennuspandemiaa. Ihmisillä ei ollut aikaa sellaiseen. Piti tehdä töitä. Maailma on kuitenkin nyt paljon kompleksisempi ja haasteellisempi kuin esimerkiksi sata vuotta sitten, mutta ehkä olemme sairastuneet yhteiskunnan hyvinvointipassiivisuuteen. Työ, ponnistelu ja vaivan näkeminen asioiden eteen tuottavat merkitystä elämälle. Mikäli elämä tuntuu merkityksettömältä, silloin ihminen masentuu.

Yhteiskunta on muuttunut paljon. Perheet elävät usein kaukana sukulaisista ja isovanhemmista. Itse opettajana koen, että lapsilta ja myöhemmin nuorilta tulee voida vaatia ponnisteluja ja pitkäjänteisyyttä jo pienestä pitäen, koska sitä elämä on: ponnistelua. Ponnisteluissa onnistuminen tuottaa onnellisuutta. Lisäksi onnistuminen vahvistaa lapsen ja nuoren itsetuntoa, tietoa siitä, että minä opin, osaan ja pärjään.

Suren suuresti myös sitä, että meillä Suomessa on lapsia ja nuoria, jotka eivät ole koskaan päässeet aidosti luontoon. Aidolla tarkoitan sitä, että saa istua mättäällä kuulematta mitään ihmisen tuottamaa ääntä tai liikenteen melua, katsella kirkasta tähtitaivasta tai revontulia lumihangessa maaten ilman valosaastetta, täydessä hiljaisuudessa, lapsia ja nuoria, jotka eivät koskaan ole nostaneet porkkanoita tai perunoita maasta kynnet mullassa tai pujottaneet matoa koukkuun eivätkä ole koskaan istuneet puolukkametsässä nuotiolla ja tiedä, miltä tervashonka palaessaan tuoksuu. Tuntuu, että aito luontosuhde on katoava.

Luonto on ollut kuitenkin suomalaisille turvapaikka, voimien palauttaja ja kautta aikain paras mielenterveyden hoitaja. Tähän liittyen nuorten niskaan ei saa kaataa aikuisten huolia ja pelkoja ilmastonmuutoksesta vaan rakentaa tervettä luontosuhdetta. Onneksi hallitus toteuttaa kouluissa lisää digiviisautta, vähemmän kännykkäaikaa, ja tämän toivoisin tapahtuvan myös kodeissa. Hallitus toteuttaa myös laaja-alaisen toimenpideohjelman nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä panostaa mielenterveyspalveluiden saatavuuteen.

Punkt i protokollet PR 54/2023 rd

Rajat, rakkaus, turva ja mielekäs suunta elämälle — siinä tavoitteita nuorten elämän parantamiseksi. Tarvitsemme koko yhteiskuntaa asenneilmapiirin muutokseen sekä ainaisen kurjuuspuheen kääntämiseen positiivisuuteen ja kiittolisuuteen.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Ja sitten edustaja Heinonen.

18.12 Timo Heinonen kok: Arvoisa rouva puhemies! Itse olen saanut tehdä työtä lasten ja nuorten parissa ennen kansanedustajan työhön tuloa, ja he ovat lähellä sydäntä. Vähän opettajan silmä tuossa tarttuu tähän: ensin ajattelin, onkohan tämä nyt kirjoitusvirhe, ja olin varautunut nuorisiasiainvaltuutettuun, mutta se olikin ihan oikein eli nuorisiasiainvaltuutettu, joka siis täydentäisi tätä valtuutettujen sarjaa, jossa on muun muassa lapsiasiainvaltuutettu ja vanhusasiainvaltuutettu ja niin poispäin.

Minun mielestäni edustajakollega Holopainen nostaa tärkeän aiheen esille. On tärkeää, että me pidämme huolta kaikenikäisistä suomalaisista. Mutta haluan yhden pienen haasteen tässä valtuutettujärjestelmässä nostaa esille, ja itse asiassa tiedän, että todennäköisesti meidän nyt istuntoa johtava puhemies Risikko ehkä käyttäisi vähän samansuuntaista ajattelua, sillä olen hänen kanssaan — tai teidän kanssanne — saanut tehdä työtä silloin, kun vanhusasioiden parissa tehtiin vastaavaa tilannetta. Silloin käytiin aika kovaa keskustelua siitä, minkälaiseksi toimijaksi vanhusasiainvaltuutettu tulee. Tai en muista, missä tehtävässä nykyinen puhemies Risikko silloin oli, mutta hän oli kuitenkin päättämässä ja näitä asioita eteenpäin viemässä. Silloin erittäin viisaasti hän toi esille sen, että näiden valtuutettujen yksi haaste on se, että heillä ei ole toimivaltaa. Silloin tätä tilannetta käytiin läpi, ja muistan, kun eduskunnassa siihen rahoitusta osoitimme. Silloin päädyimme puhemies Risikon esityksestä alkuun siihen ratkaisuun, että otettiin Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian alaisuuteen henkilö, jonka tehtävänä oli valvoa erityisesti vanhusten tilannetta. Tämä oli aikaa, kun puhuttiin esimerkiksi vanhustenhoidossa olleista ongelmista. Silloin minun mielestäni siinä omat silmäni avautuivat, että me tarvitsemme ehkä kuitenkin enemmän toimivaltaista asiantuntijaviranomaista kuin pelkästään sitä, joka nostaa asioita keskusteluun ja esille. Ja itse pohtisin nyt, kun tämä edustaja Holopaisen lakialoite tulee eduskunnan käsittelyyn, olisiko kuitenkin järkevää katsoa tämä kokonaisuus kaiken kaikkiaan niin läpi, että lapsiasiainvaltuutettu, vanhusasiainvaltuutettu, nuorisiasiainvaltuutettu, esimerkiksi nämä kaikki, voisivatkin olla tulevaisuudessa Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian alaisuudessa niin, että heillä olisi oikeus olla samanlaisina keskustelun herättelijöinä, myös vähän unilukkareina, mutta myös toimivaltaisina asiantuntijaviranomaisina, eli he voisivat myös aivan aidosti puuttua näihin ongelmiin. Toivon, että tätä valiokunta myös tämän aloitteen käsittelyn yhteydessä tarkastelee.

Riksdagen avslutade debatten.

Riksdagen remitterade ärendet till social- och hälsovårdsutskottet.